

*Мальована Я. П.,
аспірант кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАСОБИ ПРАВОВОГО ТА ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

Анотація. З кінця XVIII до початку XX століття на західноукраїнських землях реагування на злочинність неповнолітніх проходило в руслі розвитку австрійського й угорського кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого законодавства та законодавства про судоустрій. Розпочавшись із пом'якшення кримінальної відповідальності з огляду на неповноліття винуватця, розвиток засобів реагування на злочинність неповнолітніх логічно дійшов до створення окремих судів, судової процедури та окремих закладів виконання покарання для неповнолітніх.

Ключові слова: неповнолітні правопорушники, законодавство, судоустрій, злочинність, заклади виконання покарань.

Постановка проблеми. Правопорушення неповнолітніх, у тому числі злочинні, є одним із викликів сучасному українському суспільству, складною проблемою сучасного урбанізованого українського суспільства. Однак злочинність неповнолітніх як соціальне явище виникла не сьогодні, як і засоби протидії їй. Специфіка правопорушень неповнолітніх та специфіка реагування на них мають історичне й соціокультурне коріння. Українським суспільством накопичено певний досвід подолання правопорушень неповнолітніх, без належного наукового дослідження якого навряд чи можливе реформування сучасного правового регулювання відповідальності неповнолітніх. Історичний досвід протидії правопорушенням неповнолітніх може стати в нагоді сучасним правоохоронній і правозахисній системам, що обумовлює актуальність цієї теми.

Стан дослідження. Становлення й розвиток засобів протидії правопорушенням неповнолітніх в історичному минулому України є недостатньо вивченою темою, особливо щодо західноукраїнських земель.

У дослідженнях українських учених, таких як І. Бойко, О. Кондратюк, В. Кульчицький, М. Никифорак, І. Терлюк, А. Ткач, Н. Худоба, М. Шуп'яна, окреслено загальні тенденції розвитку кримінального права та кримінального процесу в імперії Габсбургів. У працях багатьох зарубіжних ювеналістів, таких як К. Горка, Б. Штумп, М. Калиновський, Т. Савицький, С. Слива, окреслено загалом особливості відповідальності неповнолітніх в Австрійській (Австро-Угорській) імперії, проте цілісну картину становлення правових та організаційних засобів протидії правопорушенням неповнолітніх у західноукраїнському регіоні поки що не створено.

Метою статті є виявлення закономірностей та особливостей формування системи протидії правопорушенням неповнолітніх на західноукраїнських землях у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії.

Виклад основного матеріалу. Варто спочатку зауважити, що на відміну від Російської імперії, кодифікація кримінального права в якій відбувалась тоді, коли українські землі до неї вже було інкорпоровано, кримінальне право й кримінальний процес на час входження Галичини до складу імперії Габсбургів уже було кодифіковано. Тому на територію Галичини з 1784 р. було поширено дію процесуальної частини Терезіани, а в 1786 р. – Загальну судову інструкцію Йосифа II.

Терезіана в її матеріально-правовій частині містила особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Частина 1 ст. 11 § 6 Терезіани містила таку категоризацію за віком: діти у віці до 7 років не несли кримінальної відповідальності; до неповнолітніх у віці від 7 до 14 років кримінальна відповідальність застосовувалась, проте в пом'якшеному вигляді; особи у віці від 16 років підлягали кримінальній відповідальності в повному обсязі [1; 2, с. 16; 3, с. 16]. При цьому нібито «випадає» одна з вікових категорій, однак це не так. До осіб другої групи, які вважались «такими, що наближаються до дітей», могли застосовуватись тілесні покарання за наявності «ознак злого умислу й істотного усвідомлення скоєного злочину». Отже, злочин, вчинений особами цієї вікової групи, не залишався безкарним, і за принципом «умисел доповнює малий вік» могли застосовуватись тілесні покарання. Підлітки ж у віці від 14 до 16 років вважались такими, що «наближаються до повноліття». Хоча їм призначалось, як правило, звичайне покарання для дорослих, для його призначення потрібно було скласти прогноз на майбутнє таким чином, щоб не завдати «передчасного зла». Інакше кажучи, до цієї групи призначення покарання здійснювалось з огляду на пом'якшувальні обставини, однією з яких вважалось неповноліття. Таким чином, особливості поведінки з неповнолітніми злочинцями залежали від оцінки їх зрілості. Також варто звернути увагу на те, що під словом «злий умисел» розумілись не лише мотив вчинку та спосіб його вчинення, а й ознака діяння, за допомогою якої здійснювалась його кваліфікація та повнота відповідальності за нього [4, с. 29–30].

У 1787 р. імператором Йосифом II було видано новий австрійський кримінальний кодекс «Про злочини та їх покарання» (Йосифіна), який увів принцип «nulla poenae sine lege» (жодного покарання без вказівки в законі), розмежував злочини та поліцейські проступки, скасував тортури, обмежив застосування смертної кари [5, с. 46]. Цей закон містив лише норми матеріального кримінального права, щодо неповнолітніх він виключав кримінальну відповідальність у дитинстві, тобто у віці до 12 років [3, с. 17].

У 1796 р. в Західній, а з 1797 р. і в Східній (українській) Галичині було запроваджено Кримінальний кодекс, підготовлений австрійським юристом Й. Зонненфельсом – камералістом, одним із засновників ідеї поліцейської держави, науки

поліцейського права та науки фінансового права [6, с. 23]. Він виключав кримінальну відповідальність осіб, які не досягли 14-річного віку [3, с. 18]. Цей кодекс із 1803 р. з незначними змінами було проголошено чинним у всій Австрії під назвою, що походила від імені імператора Франца I – Францішкана [7]. Кодекс включав норми матеріального права та процесуального права в кримінальній сфері.

Францішкана дотримувалась поділу протиправних діянь на злочини й поліцейські проступки. Останні мали назву *Politische Verbrechen*. Як правило, цей термін перекладають як «політичні проступки», що вносить плутанину в класифікацію злочинних діянь у цьому джерелі права. У Кримінальному кодексі 1852 р. аналогічні діяння було названо *Polizeiübertretungen* – поліцейські проступки. Тому й попередній термін варто перекладати саме як «поліцейські проступки», тобто заборонені законом, проте менш суспільно небезпечні діяння, ніж злочини.

Францішкана вводила принцип пом'якшення покарання неповнолітнім за вчинення злочинних діянь першого виду. Зокрема, особи, які вчинили злочин у віці до 18 років, не підлягали ні смертній карі, ні покаранню канчуками, а тільки батогами, причому не більше 25 ударів і не публічно (§ 15, 20). У Францішкані чи не вперше норми щодо особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх було винесено в окрему главу (главу 3 частини 2, присвяченої поліцейським проступкам), яка мала відповідну назву «Про покарання неповнолітніх» і включала 5 норм (§ 28–32). Неповнолітні у віці від 11 до 14 років несли відповідальність за поліцейські проступки позбавленням волі на строк не більше 6 місяців, а за умов вчинення злочину з обтяжуючими обставинами могли також бути покарані тілесними покараннями (§ 29). Підкреслювалась необхідність виконання такого покарання окремо від дорослих злочинців, принаймні в окремому приміщенні. Обтяжуючими обставинами вважались обставини, пов'язані або з особливостями самої злочинної діяльності, або з характеристикою особистості неповнолітнього злочинця. До першої групи обставин належали характер вчиненого злочину та обсяг нанесеної ним шкоди, а також рецидив. До другої групи було віднесено «віддаленість» до віку, з якого наставала кримінальна відповідальність у повному обсязі (це було традицією німецького кримінального права, що тягнулась щонайменше від Кароліни). Крім того, до цих обставин належали наявність чи відсутність каяття неповнолітнього у вчиненні злочину, здатність неповнолітнього до виправлення, злостивість характеру (§ 30).

Згідно з приписами Францішкани режим відбування покарання неповнолітніх міг варіюватись. Так, на розсуд поліцейських органів позбавлення волі могло поєднуватись із тілесними покараннями, зменшенням харчування, важкими роботами.

Варто вказати, що тілесні покарання неповнолітніх викликали певну критику з боку австрійських фахівців у сфері кримінального права. Так, Е. Томашек в есе щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх (1841 р.) доводив, що неповнолітні правопорушники потребують окремого механізму покарання, що діє через покаюння й перевиховання. Він критично ставився до тілесних покарань неповнолітніх у кримінальному праві, вважаючи їх застосування лише крайньою мірою, додатковим заходом до основного покарання. Більше того, він вважав, що настане час, коли без тілесних покарань можна буде обійтись повністю: і в приватному житті, і в публічній освіті. Натомість учений пропонував вводити для неповнолітніх правопорушників обов'язкове релігійне навчання, поєднане з виховно-трудовим впливом, а також запровадити не лише

обов'язкове розмежування неповнолітніх і дорослих у місцях відбування покарання, а й роздільне утримання різних за віком неповнолітніх правопорушників [8, с. 337, 346, 349], щоб унеможливити негативний вплив більш дорослих і «досвідчених» правопорушників на молодших. Інакше кажучи, Е. Томашек був налаштований на так звану медичну, або терапевтичну, модель ювенальної юстиції.

Францішкана встановлювала, що злочинність неповнолітніх у віці до 14 років мала знаходити відповідне реагування не стільки з боку публічної влади, скільки з боку батьків чи опікунів. Саме вони повинні були тілесно покарати дитину. Лише за відсутності осіб, які несли відповідальність за виховання дитини (наприклад, у разі безпритульності й бездоглядності дитини), роль виконавця заходів відповідальності мала взяти на себе поліцейська влада.

Францішкану, яка, попри певні модерні новації, зберігала застарілі, ще з феодальних часів, концепти реагування на злочинність, було переглянуто під тиском революційних подій 1848–1849 рр., які зачепили всю імперію, у тому числі Галичину [9, с. 98]. У 1852 р. було прийнято новий «Кримінальний закон про злочини, проступки і поліцейські порушення, статут про кримінальну підсудність та у справах друкарства для Австрійської імперії», оприлюднений 27 травня 1852 р. [10] (далі – Кримінальний кодекс 1852 р.), який діяв аж до розпаду Австро-Угорщини. Він продовжував свою дію навіть на території Другої Речі Посполитої до оновлення її кримінального законодавства, а також є основою сучасного кримінального права Австрійської Республіки [11, с. 64]. Кримінальний кодекс 1852 р. діяв не лише в Галичині, а й на Буковині [12].

Кримінальним кодексом 1852 р. було встановлено, що суб'єктом кримінальної відповідальності є особа, яка досягла 14 років (§ 2). Дослідники австрійського законодавства щодо неповнолітніх зазначали, що принципу розуміння, тобто вирішення проблеми осудності, цей кодекс не знав [13, с. 117].

Діти, які вчинили злочин у віці до 10 років, віддавались під нагляд батьків, які мали застосувати щодо них «домашні заходи». Злочинні діяння, вчинені дітьми у віці від 10 до 14 років, визнавались не злочинами, а проступками, і карались як проступки (§ 2, 237, 269). Отже, тяжкі й незначні за тяжкістю злочини мали каратись однаково, що навряд чи можна вважати справедливим. Зрештою, особи у віці від 14 до 20 років несли кримінальну відповідальність, однак суд пом'якшував покарання, якщо неповнолітній зазедве досягнув юнацького віку, мав ментальні вади або був занедбаний у виховному плані. Так, якщо дорослому за відповідний злочин загрожувала смертна кара або довічне позбавлення волі, то неповнолітньому вони замінювались на позбавлення волі на строк від 10 до 20 років (§ 46) [10].

Як і у Францішкані, у Кримінальному кодексі 1852 р. покарання неповнолітніх було винесено в окрему главу (§ 269–273). За вчинення злочинів неповнолітні могли бути ув'язнені, залежно від обставин, на строк від 1 дня до 6 місяців. В окремих випадках ув'язнення могло замінюватись на покарання різками (§ 248). Обставини, що впливали на накладення покарання, були такими: обсяг і характер караного діяння; вік винуватого (наскільки він наближається до повноліття); загальний душевний стан, шкідливі схильності, злостивість і невинність (§ 270, 271). Ув'язнення мало супроводжуватись релігійним навчанням та корисною фізичною працею, посиленою для правопорушника. За вчинення поліцейських проступків діти мали піддаватись домашнім виправним заходам, а в разі неможливості – поліцейським заходам (§ 273).

Отже, кримінальним законодавством Австрійської імперії було передбачено низку заходів щодо протидії злочинності неповнолітніх. А тому важко погодитись із твердженням О. Кондратюка, що неповнолітні не підлягали кримінальній відповідальності [14, с. 152].

Позбавлення волі щодо неповнолітніх Кримінальний кодекс 1852 р. відмежовував і від тюремного ув'язнення, і від арешту. Австрійські коментатори тлумачили це як необхідність утримання неповнолітніх окремо від дорослих, покараних за проступки. Проте, як вказував О. Богдановський, який спеціально вивчав австрійське законодавство щодо відповідальності неповнолітніх, практику його застосування та виконання покарань, принаймні до початку 1870-х рр. окремих виховних установ для неповнолітніх не було створено [13, с. 118].

Питання про створення окремих установ для примусового виховання стало на порядку денному дещо пізніше. У 1873 р. було ухвалено закон про осіб, які не мають занять, 24 травня 1885 р. – Закон про установи для примусових робіт (робочі будинки) та виправні установи [15]. Згідно з § 8 цього закону до виправної установи могли направити неповнолітніх правопорушників, діяння яких, відповідно до положень Кримінального кодексу 1852 р., підлягало покаранню як поліцейський проступок (§ 2, 237, 269–272). Крім того, до виправної установи могли направити неповнолітнього, який вчинив поліцейський проступок та щодо якого, згідно з § 273 Кримінального кодексу 1852 р., орган громадської безпеки (поліція) мав застосувати покарання й запобіжні заходи. Як уже вказувалось, у таких випадках неповнолітній здебільшого передавався на домашнє виховання, проте в разі повної бездоглядності та відсутності інших засобів виховання його передавали до виправної установи (§ 9 Закону про установи для примусових робіт (робочі будинки) та виправні установи від 24 травня 1885 р.).

Отже, відповідно до положень Закону про установи для примусових робіт (робочі будинки) та виправні установи від 24 травня 1885 р. виправні притулки мали створюватись для таких осіб: 1) осіб у віці до 18 років, які вчинили правопорушення, що караються ув'язненням до робочого будинку; 2) осіб у віці від 11 до 14 років, які засуджені до тюремного ув'язнення; 3) осіб, направлених до адміністративних властей для віддання до закладу; 4) юнаків, направлених на виправлення батьками чи опікунами [15]. Керівництво притулками покладалось на провінційну владу, центральні органи держави здійснювали лише вищий нагляд.

Метою поміщення неповнолітнього до притулку було забезпечення його морально-релігійного виховання та набуття корисної професії. Вихованці могли залишатись у притулку до досягнення ними 20 років. Цікаво, що в австрійській частині імперії притулки були тільки приватними, а в угорській – тільки державними [16, с. 144].

На початку ХХ століття в австрійському суспільстві та серед правників заходи правового реагування на злочинність неповнолітніх досить гостро критикувались. Зокрема, наголошувалось на тому, що покарання, загальні суди й процедури не відповідають завданням перевиховання неповнолітніх правопорушників. Польський кримінолог Т. Савицький вказував також на зміну парадигми кримінального права на початку ХХ століття. На його думку, нова позитивістська школа кримінального права пропонувала відмову від відплати як основної мети покарання на користь мети виправлення злочинця [17, с. 293–294]. Фахівці також звертали увагу на застарілість кримінального законодавства в цій сфері [3, с. 19]. Домінували погляди, згідно з

якими головним засобом у протидії злочинності неповнолітніх було визнано соціальний захист і некаральний вплив на неповнолітніх правопорушників. Його мали здійснювати через виховні й виправні заклади та спеціальні суди для неповнолітніх. Однак сучасні дослідники стверджують, що підготовлені проекти щодо організації соціального захисту й судів через брак коштів так і не стали законами. Подальший розвиток правових засобів протидії ювенальній злочинності здійснювався на рівні підзаконних актів. Зокрема, такими були розпорядження австрійського міністерства юстиції про пом'якшення судами вироків щодо неповнолітніх (1902 р.) та про утворення у в'язницях окремих відділів для підлітків однієї статі та віку (1905 р.) [11, с. 63].

Із цього моменту неповнолітні правопорушники утримувались у пенітенціарних установах суворо окремо від дорослих. Ті з них, строк ув'язнення яких був не менше 4 тижнів, обов'язково мали відвідувати тюремну школу, проте за розпорядженням поліцейської влади й голови суду могли бути відправлені до школи також за меншого строку перебування в установі. Навчальна група не мала перевищувати 25 осіб і формувалась відповідно до віку арештантів, характеру вчинених ними діянь. У разі досягнення 18 років на момент перебування в школі засуджені залишались у навчальній групі до закінчення строку покарання.

Крім шкільних занять, неповнолітні залучались до виконання загальних тюремних робіт або праці за межами тюрми, причому керівництво установи мало забезпечити невиснажливу для неповнолітніх роботу, особливо рекомендувались польові чи садові роботи в закритих від публіки місцях, щоб неповнолітні не зазнавали стигматизуючого впливу з боку оточення. Окремі навчальні заняття також організовувались для підслідних неповнолітніх (4 уроки на тиждень, один із яких – заняття зі священником). Хоча для неповнолітніх засуджених могли застосовуватись заходи стягнення, при цьому виключались ув'язнення в темному карцері та одиночне ув'язнення. І навпаки, для неповнолітніх було розроблено систему заохочень, що включали збільшення кількості побачень та частіше листування з рідними, публічну похвалу, звільнення від постійного нагляду в межах пенітенціарної установи, переведення до вищого класу (тобто до групи з кращим за кримінологічною характеристикою колективом) [18, с. 992–994, 1007].

Уже в 1907 р. Ф. Кляйн створив перший проект окремого закону щодо ювенального судочинства [19, с. 2], проте його так і не було прийнято. Натомість застосовано підзаконну правотворчість. Циркуляром від 21 жовтня 1908 р. Міністерство юстиції Австрії ввело суди для неповнолітніх [20, с. 284; 21]. Організація ювенальних судів дещо варіювалася залежно від статусу судових установ у тій чи іншій місцевості. У великих містах існували окремо кримінальні та опікунські суди. У кримінальному суді всі справи про злочини неповнолітніх мали концентруватись у руках одного судді, спеціально призначеного для цього. У тих судах, які функціонували як кримінальні й опікунські водночас, злочини неповнолітніх розглядались опікунським суддею незалежно від територіальної підсудності. Другою інстанцією для ювенальних судів був юнацький сенат. І суд у справах неповнолітніх, і юнацький сенат мали розміщуватись в окремих від інших судових установ приміщеннях.

Розвитку австрійської ювенальної юстиції, на думку А. Рубашевої, заважали два фактори: архаїзм норм матеріального кримінального права, яке не давало можливості судам застосовувати принцип «виховання замість покарання», та нерозвиненість

громадських організацій, від успіху роботи яких багато в чому залежить ефективність діяльності ювенального суду [20, с. 286]. На думку Н. Крестовської, невдалим було також вирішення проблеми з підсудністю судів. Кримінальний суддя, який працював в умовах великого міста з високим рівнем дитячої злочинності, міг застосувати щодо неповнолітнього лише заходи кримінально-правового реагування, тоді як опікунський суддя, який працював у більш спокійній із кримінологічної позиції обстановці сільської місцевості або невеликого міста, міг застосовувати також виховні заходи, зокрема й передачу дитини на так зване державне виховання (різновид пробації) [22, с. 123].

Сучасні дослідники оцінюють тогочасний стан протидії правопорушенням неповнолітніх у Галичині як низький, насамперед через фінансові проблеми, з якими зіткнулись органи крайового урядування. Лише з нагоди 60-річчя царювання Франца-Йосипа I (1908 р.) на суспільні кошти було відкрито землеробський притулок для неповнолітніх. Він розміщувався поблизу Пшемисля, був розрахований на 150 вихованців. Неповнолітні у віці від 14 років направлялись туди за постановами суду. Як правило, строк перебування в притулку сягав 3 років, проте вихованця могли затримати там до досягнення повноліття, якщо він не ставав на шлях виправлення. Основними виховними засобами, використовуваними в притулку, були навчання, праця та організоване дозвілля [23, с. 17].

Окрім правового регулювання протидії дитячій злочинності здійснювалось на Закарпатті. Угорський Кримінальний кодекс було прийнято 1880 р. та значно змінено 1908 р. саме в частині кримінальної відповідальності неповнолітніх. Ним встановлювалось, що неповнолітні у віці від 12 до 18 років є відповідальними за вчинені ними кримінально карані діяння, однак до неповнолітніх злочинців застосовується пом'якшення покарань (зокрема, скорочення строку ув'язнення) і загалом превентивний підхід. У 1913 р. законом особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх було виокремлено в інститут судової влади, зокрема, було прийнято рішення про створення судів для неповнолітніх у кожному районі. Суди могли застосувати до неповнолітніх покарання (ув'язнення, штраф) або коригувальні виховні заходи [24, с. 297].

Висновки. Західноукраїнські землі перебували в складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії з кінця XVIII століття. По-перше, це був час утвердження гуманістичних засад кримінальної політики в європейських державах. По-друге, це була доба формування кодифікованих джерел права, особливо в профільюючих галузях права, до яких, безумовно, належало й кримінальне та кримінально-процесуальне право. По-третє, це був час, коли злочинність неповнолітніх у зв'язку з початком індустріальної доби поступово ставала все більшою проблемою для всіх європейських держав, у тому числі Австро-Угорщини. Усі ці правові й позаправові фактори зумовили появу певних тенденцій в еволюціонуванні правових засобів протидії ювенальній злочинності на західноукраїнських землях.

Кримінально-правові заходи протидії злочинності неповнолітніх було унормовано та включено до всіх кодифікованих актів Австрійської імперії й Угорського королівства як складової імперії Габсбургів (Кримінальний кодекс для Галичини, Францішкана, Кримінальний кодекс Австрійської імперії 1852 р., Кримінальний кодекс Угорщини 1880 р. з доповненнями 1908 р.) у вигляді окремих глав. Усі ці заходи ґрунтувались на визнанні особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх. Це знайшло вираження в утвердженні розуміння злочину неповнолітнього як менш суспільно шкідливого діяння

порівняно зі злочином дорослої людини, тому злочинні діяння неповнолітніх в аспекті їх кваліфікації Кримінальним кодексом Австрійської імперії 1852 р. було віднесено до поліцейських проступків.

Кримінальне законодавство Австрійської (Австро-Угорської) імперії встановлювало градацію неповнолітніх у їх відношенні до кримінально-правового впливу. Згідно з Францішканою неповнолітні у віці 11–14 років підлягали поліцейським заходам (ув'язненню до 6 місяців, поєднаному з релігійним вихованням і роботою), неповнолітні у віці 14–18 років підлягали кримінальній відповідальності в пом'якшеному варіанті. Відповідно до Кримінального кодексу Австрії 1852 р. неповнолітні у віці 10–14 років підлягали поліцейським заходам, а особи у віці 14–20 років несли кримінальну відповідальність у пом'якшеному варіанті.

Інституціоналізація особливостей реалізації кримінальної відповідальності неповнолітніх в Австро-Угорщині пройшла еволюцію від відмежування неповнолітніх засуджених від дорослих злочинців у місцях позбавлення волі до формування спеціальних судів і реформаторіїв для неповнолітніх правопоршників. Проте цей процес не було завершено у зв'язку з початком Першої світової війни. Виконання кримінальних покарань для неповнолітніх включало залучення їх до навчання та праці, що було важливим інструментом некарального впливу на них і їх подальшої ресоціалізації.

Література:

1. Constitutio Criminalis Theresiana : Law for the Austrian Empire exopt Hungary from Maria Theresa of Austria, 1768 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://archive.org/details/ConstitutioCriminalisTheresiana-1768>.
2. Válková H. Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě / H. Válková, F. Důnkel. – Praha ; Freiburg : Leges, 1992. – 156 s.
3. Horká K. Česko-rakouské srovnání právní úpravy trestního soudnictví ve věcech mládeže / K. Horká. – Brno, 2011. – 315 s.
4. Stump B. «Adult time for adult crime»: Jugendliche zwischen Jugend- und Erwachsenenstrafrecht: eine rechtshistorische und rechtsvergleichende Untersuchung zur Sanktionierung junger Straftäter : Diss. / B. Stump. – MG : Forum-Verlag Godesberg, 2003. – 343 S.
5. Кульчицький В. Джерела права в Галичині за часів австрійського панування (1772–1918) / В. Кульчицький // Проблеми правознавства. – К., 1971. – Вип. 19. – С. 42–50.
6. Проневич О. Генеза та еволюція поліцейського права у контексті формування буржуазної парадигми діяльності поліції (друга пол. XVIII – поч. XX ст.) / О. Проневич // Право і безпека. – 2010. – № 1(33). – С. 22–27.
7. Strafgesetz über die Verbrechen und schweren Polizeübertretungen : Kaiserliches Patent vom 3. September 1803 № 626 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://login.gmg.biz/earchivmanagement/projektdatein/earchiv/Media/1803_09_03_Strafgesetzbuch_Oesterreich.pdf.
8. Tomaschek E. Einige Bemerkungen über die Bestrafung der von Unmündigen oder von Kindern begangenen Verbrechen oder schweren Polizeübertretungen / E. Tomaschek // Zeitschrift für österreichische Rechtsgelehrsamkeit und politische Gesetzeskunde herausgegeben von D. Vincenz August Wagner. – 1841. – № 1. – S. 323–353.
9. Шуп'яна М. Кодифікація кримінального права в Австрійській імперії у XVIII – XIX ст. / М. Шуп'яна // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 1. – С. 95–100.
10. Allgemeines Reichsgesetz und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/StrafgesetzbuchOesterreich1852.htm>.
11. Вовна К. Становище та практика відбування покарань неповнолітніми в період перебування українських земель у складі II Речі Посполитої (1919–1939 рр.) / К. Вовна // Історія України: сучасні виклики : матер. Всеукр. наук. конф. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – С. 59–76.

12. Никифорак М. Джерела кримінального та кримінально-процесуального права на Буковині у 1975–1918 рр. / М. Никифорак // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧДУ, 2000. – Вип. 91 : Правознавство. – С. 14–17.
13. Богдановский А. Молодые преступники. Вопросы уголовного права и уголовной политики / А. Богдановский. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : Тип. Моригеровского, 1871. – 311 с.
14. Кондратюк О. Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / О. Кондратюк. – Львів, 2006. – 203 с.
15. Gesetz, womit strafrechtliche Bestimmungen in Betreff der Zulässigkeit der Anhaltung in Zwangsarbeits- oder Besserungsanstalten getroffen werden, 24.05.1885 // ALEX : Historische Rechts-und Gesetzestexte Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1885&page=234&size=45>.
16. Альбицкий Е. Исправительно-воспитательные заведения для несовершеннолетних преступников и детей, брошенных в связи с законодательством о принудительном воспитании / Е. Альбицкий, А. Ширген. – Саратов : Тип. Губ. земства, 1893. – 302 с.
17. Sawicki J. Odpowiedzialność nieletnich za przestępstwo skarbowe i wykroczenia skarbowe / J. Sawicki // Nowa kodyfikacja prawa karnego. – Wrocław, 2012. – Т. XXVIII. – С. 293–312.
18. Пушкина В. Тюремное дело в Австро-Венгрии / В. Пушкина // Тюремный вестник. – 1909. – № 10. – С. 974–1017.
19. Juvenile Justice Systems: International Perspectives / ed. J. Winterdyk. – 2nd ed. – Toronto : Canadian Scholars' Press, 2002. – 556 p.
20. Рубашева А. Особые суды для малолетних и система борьбы с детской преступностью : в 2 т. / А. Рубашева ; предисл. Л. Таубера. – М., 1912. – Т. 1 : Америка, Англия, Германия и Австрия. – 1912. – 422 с.
21. Худоба Н. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини / Н. Худоба // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 417–422. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2009-2/09xnvntg.pdf>.
22. Крестовська Н. Ювенальне право України: історико-теоретичне дослідження : [монографія] / Н. Крестовська. – О. : Фенікс, 2008. – 328 с.
23. Sliwa S. Wybrane problemy resocjalizacji nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych / S. Sliwa ; pod redakcją M. Duczmala. – Opole : Wydawnictwo Instytut Śląski, 2013. – 192 s.
24. Kusa D. Juvenile Justice in Slovakia / D. Kusa, A. Nurse [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.academia.edu/12347647/Juvenile_Justice_in_Slovakia.

Малеваная Я. П. Средства правового и воспитательного воздействия на несовершеннолетних правонарушителей на западноукраинских землях (конец XVII – начало XX века)

Аннотация. С конца XVIII до начала XX века на западноукраинских землях реагирование на преступность несовершеннолетних проходило в русле развития австрийского и венгерского уголовного, уголовно-процессуального, уголовно-исполнительного законодательства и законодательства о судоустройстве. Начавшись со смягчения уголовной ответственности в силу несовершеннолетия виновного, развитие средств реагирования на преступность несовершеннолетних логично пришло к созданию отдельных судов, судебной процедуры и отдельных учреждений исполнения наказания для несовершеннолетних.

Ключевые слова: несовершеннолетние правонарушители, законодательство, судоустройство, преступность, учреждения исполнения наказаний.

Malovana Ya. Means of legal and educational influence on juvenile offenders in Western Ukraine (end of XVII – beginning of XX century)

Summary. With the end of XVIII century to the early XX century in Western Ukraine response to juvenile delinquency took place in line with the development of the Austrian and Hungarian criminal law, criminal procedure, penal law and judicial system of law. Beginning with the mitigation of criminal responsibility by virtue of the guilty minority, the development of means of responding to juvenile delinquency logical to come to the creation of separate courts, the judicial procedures and the individual penal institutions for minors.

Key words: juvenile delinquents, legislation, judicature, criminality, penitentiary institutions.